

**ВІДНОСИНИ У СФЕРІ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ****RELATIONS IN THE SPHERE OF OPERATIVE INVESTIGATION ACTIVITY:
LEGAL AND ORGANIZATIONAL ASPECTS**

**Крамаренко Ю.М., к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпровський державний університет внутрішніх справ**

У статті приділено увагу правовим та організаційним аспектами відносин, що виникають під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. У роботі зроблено загальний огляд реформування й чинних вимог законодавства, що регулює оперативно-розшукову діяльність, підкреслено його специфіку з урахуванням вимог щодо обмеження доступу до окремої інформації. Звернута увага на значення принципів при регулюванні питань, які неможливо охопити правовими нормами через негласну специфіку оперативно-розшукової діяльності. Зроблено припущення, що законодавче закріплення чітких принципів та їхнє впровадження у практичну діяльність є цілком достатнім для створення орієнтирів під час здійснення оперативно-розшукової діяльності, котрі будуть мінімізувати прояви зловживання чи правопорушення з боку співробітників та залучених до такої діяльності осіб. Аналізуючи особливості оперативно-розшукових правовідносин, визначено суб'єктний склад та характер взаємодії між їхніми учасниками. Оперативно-розшукові правовідносини визначено як суспільні відносини, що виникають та здійснюються виключно з підстав та у порядку, передбаченому оперативно-розшуковим законодавством.

Організаційні аспекти оперативно-розшукової діяльності розглянуто під кутом зору щодо цілеспрямованої поведінки їх учасників та характеру взаємного впливу. Для окреслення такої взаємодії використано такі поняття як «співробітництво», «опозиція» та «суперництво», через призму яких визначено загальні моделі поведінки учасників та можливості трансформації їхніх відносин під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. В цьому контексті вбачається те, що з практичної сторони важливим є завчасне розпізнання та ідентифікації характеру взаємовідносин, визначення моменту, причин та умов їхньої трансформації. Адекватна оцінка поточної ситуації та розпізнання дій і намірів учасників відносин, дає змогу здійснити коректний вплив з прогнозованим результатом, тобто обрати належні засоби та методи впливу на середовище, поведінку учасників та зміну власної з метою формування більш сприятливих відносин та умов для вирішення завдань під час здійснення оперативно-розшукової діяльності. В роботі зроблено висновок про те, що вчасне розпізнання характеру конкретних взаємовідносин з точки зору цілеспрямованої поведінки їх учасників у поєднанні із розумінням придатних для кожного виду відносин інструментів та способів прогнозованого впливу, дозволяє не тільки досягати професійних завдань, а й створювати сприятливі умови для формування правомірної поведінки та стійких комфортних відносин у професії та поза нею.

Ключові слова: оперативно-розшукова діяльність, правовідносини, принципи оперативно-розшукової діяльності, цілеспрямована поведінка, співробітництво, опозиція, суперництво.

The article pays attention to the legal and organizational aspects of relations arising during the implementation of operational and investigative activities. The work provides a general overview of the reform and current requirements of the legislation regulating operational and investigative activities, emphasizing its specifics, taking into account the requirements for restricting access to certain information. Attention is drawn to the importance of principles in regulating issues that cannot be covered by legal norms due to the unspoken specifics of operational and investigative activities. It is assumed that the legislative consolidation of clear principles and their implementation in practical activities is quite sufficient to create guidelines during the implementation of operational and investigative activities, which will minimize manifestations of abuse or offenses by employees and persons involved in such activities. Analyzing the features of operational and investigative legal relations, their subject composition and the nature of interaction between their participants are determined. Operational and investigative legal relations are defined as public relations that arise and are carried out exclusively on the grounds and in the manner prescribed by operational and investigative legislation.

The organizational aspects of operational-search activities are considered from the perspective of the purposeful behavior of their participants and the nature of mutual influence. To describe such interaction, such concepts as «cooperation», «opposition» and «rivalry» are used, through the prism of which general models of behavior of participants and the possibilities of transforming their relations during the implementation of operational-search activities are determined. In this context, it is seen that from a practical point of view, early recognition and identification of the nature of relations, determination of the moment, causes and conditions of their transformation are important. An adequate assessment of the current situation and recognition of the actions and intentions of the participants in the relationship allow for the correct influence with a predictable result, that is, to choose the appropriate means and methods of influencing the environment, the behavior of participants and changing one's own in order to form more favorable relations and conditions for solving tasks during the implementation of operational-search activities. The paper concludes that timely recognition of the nature of specific relationships from the point of view of the purposeful behavior of their participants, combined with an understanding of the tools and methods of predicted influence suitable for each type of relationship, allows not only to achieve professional goals, but also to create favorable conditions for the formation of lawful behavior and stable comfortable relationships in the profession and beyond.

Key words: operative investigation activity, legal relations, principles of operative investigation activities, purposeful behavior, cooperation, opposition, rivalry.

Оперативно-розшукова діяльність (далі – ОРД) як специфічна діяльність уповноважених державних органів, яка спрямована на забезпечення безпеки і правопорядку, створює унікальні за своєю суттю та характеристиками суспільні та міжособистісні відносини. Особливість відносин в сфері ОРД обумовлена поєднанням гласних та негласних методів, сил та засобів в процесі вирішення функціональних завдань. Ці питання вже неодноразово ставали предметом уваги таких дослідників як Глушков В.О., Грібов М.Л., Долженков О.Ф., Душейко Г.О., Журавльов В.Ю., Козаченко І.П., Козаченко О.І., Лукашов В.А., Некрасов В.А., Снігірьов О.П., Черкасов Ю.Е., Шинкаренко І.Р. та інші. Проте сьогодні світ має дина-

мічні перетворення, що пронизують всі сфери людської діяльності. Це потребує не тільки пильної уваги до окремих аспектів суспільних, в тому числі міжособистісних відносин, а й перегляду існуючих підходів до розуміння окремих явищ та процесів у соціальній та правовій сферах. Відносини в сфері ОРД не є винятком, оскільки охоплюють не тільки видимий їхній бік, а й приховані від стороннього спостерігача процеси та дії учасників. Наявність негласного співробітництва та використання конфіденційної допомоги під час вирішення завдань забезпечення правопорядку та безпеки впливає як на характер відносин, такі і на особистості їх учасників. З огляду на значне коло питань, що охоплюють процес формування відносин, які

виникають під час здійснення ОРД, в цій роботі обмежимося лише правовими та організаційними їх аспектами.

Метою статті визначено аналіз тих особливостей відносин в сфері оперативно-розшукової діяльності, котрі дозволяють прояснити специфіку їх регулювання та взаємного впливу на поведінку учасників.

Перш ніж аналізувати правове регулювання відносин в сфері ОРД, слід звернути увагу на те, що негласна діяльність вітчизняних правоохоронних органів, яка зазвичай охоплювалася загальним поняттям «оперативно-розшукова діяльність», і котра включала в себе в тому числі розвідувальну та контррозвідувальну діяльність, останнім часом зазнала суттєвих змін. Першим кроком таких змін був Кримінальний процесуальний кодекс України, що набрав чинності у 2012 році [1] і яким було передбачено негласні слідчі (розшукові) дії та внесено зміни щодо підстав проведення ОРД. Це певною мірою вплинуло на «предмет» пошуку під час здійснення ОРД та можливості оперативно-розшукового супроводження кримінального провадження. Другим кроком, на який вважаємо слід звернути увагу, є прийняття у 2020 році Закону України «Про розвідку» [2], яким відокремлено розвідувальну діяльність від оперативно-розшукової. Такі кроки отримували як широкі дискусії серед науковців і практиків, так і зауваження відповідних інституцій під час проходження відповідних стадій законотворчого процесу. Не вдаючись до детального аналізу дискусій з цього приводу, обмежимося їхньою констатацією, а також вказівкою на те, що розширення термінології та перетинання між собою форм, методів та засобів негласної роботи в суміжних видах діяльності, чинить певний дезорієнтуючий вплив на праворозуміння та правозастосування у сфері протидії злочинності.

Пристаючи до аналізу правовідносин в сфері оперативно-розшукової діяльності, слід відмітити, що, зазвичай, визначення та розуміння поняття «правовідносини» в юридичній науці не має суттєвих дискусій. Під ними розуміють, наприклад, «вольові суспільні зв'язки передбачені нормами права, які породжують у суб'єктів права суб'єктивні права та юридичні обов'язки, що гарантуються легальним примусом держави» [3, с. 180]. Також в юридичній науці можна побачити два підходи щодо їхньої інтерпретації. Перший підхід «пов'язаний з інтерпретацією правовідносин через їх зв'язок з юридичним нормативом (нормою права)», тобто як «свідомі вольові суспільні відносини, що виникають і здійснюються на основі норм права, учасники яких пов'язані закріпленими в нормах права взаємними правами та обов'язками, реалізація яких забезпечується можливістю застосування державного примусу», а другий, «діяльнісний підхід» визначає їх «як правову форму соціальної взаємодії суб'єктів права з метою реалізації інтересів і досягнення результатів, що передбачені законом, або не суперечать закону чи іншим джерелам права» [4, с. 194]. Отже, якщо розглядати поняття «правовідносини» із позиції учасників, то ключовим можна визначити вольові дії, що створюють зв'язки між ними у вигляді взаємних прав та обов'язків.

При дослідженні правових аспектів відносин в сфері ОРД можуть виникнути певні труднощі із визначенням суб'єктного складу, оскільки до кола взаємодіючих учасників належать, наприклад розроблювані особи чи особи, що співробітничать на негласній основі (тобто ті, що не знають про заходи, що проводяться відносно них, або ж ті, факт чи зміст співробітництва яких не тільки приховується, а й регулюється спеціальними підзаконними актами, що не підлягають відкритій публікації). Також взаємодія виникає не тільки між фізичними чи юридичними особами, а й відокремленими структурними підрозділами чи ланками в межах відповідного правоохоронного органу чи системи, що ускладнює їх визначення з точки зору наявності правосуб'єктності. Ще однією характерною рисою правового регулювання відносин в сфері ОРД є те, що

оперативно-розшукові відносини тісно пов'язані з кримінальними процесуальними відносинами або ж трансформуються одні в одні чи за певних умов відокремлюються від них. Наприклад, при виявленні ознак кримінального правопорушення під час проведення ОРД оперативно-розшукові правовідносини перетворюються в кримінальні процесуальні із зниженням рівня ініціативності оперативних підрозділів щодо прийняття рішень чи вчинення дій. Інша ситуація виникає під час здійснення розшуку осіб, які переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, оскільки в цьому випадку оперативно-розшукові відокремлюються від них. Також з огляду підстав для проведення ОРД неважко поміти їх зв'язок із адміністративно-правовими відносинами, наприклад, щодо проведення перевірки осіб у зв'язку з їх допуском до державної таємниці чи до роботи з ядерними матеріалами та на ядерних установках тощо.

Незважаючи на певні складності відмежування оперативно-розшукових правовідносин від інших, котрі складають предмет регулювання окремих галузей права, слід вказати на можливість чіткого виокремлення предмету регулювання оперативно-розшукового законодавства. До нього належать відносини, що виникають виключно під час здійснення ОРД і які мають свої специфічні правила, процедури, форму та спосіб зовнішнього вираження. Тут можна використати словосполучення «оперативно-розшукова форма», провівши аналогію із поняттям «кримінальна процесуальна форма», під якою розуміють «суворий порядок кримінального провадження – правила і процедури (умови, підстави, строки, послідовність, порядок і т.п.) вчинення процесуальних дій та прийняття процесуальних рішень» [5, с. 11] або «передбачений кримінальним процесуальним законом порядок усієї кримінальної процесуальної діяльності органів попереднього (досудового) розслідування, прокуратури і суду, а також громадян та юридичних осіб, залучених до сфери цієї діяльності, як і порядок учинення і оформлення окремих процесуальних дій, прийняття, оформлення та звернення до виконання процесуальних рішень» [6, с. 34]. Так, відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» в більшості випадків за наявності підстав для ОРД заводиться оперативно-розшукова справа, тобто здійснюється певне провадження, яке має часові межі та містить фіксацію відповідних дій та рішень, що здійснюються чи приймаються уповноваженими особами. В інших випадках також наявна чітка регламентація процедур щодо проведення такої діяльності. Деталізація таких процедур та особливостей проведення окремих заходів регулюється підзаконними нормативно-правовими актами, що мають гриф обмеження доступу, тобто відносяться до інформації з обмеженим доступом. Таку сукупність нормативно-правових актів можна охопити поняттям «оперативно-розшукове законодавство». Отже, оперативно-розшукові правовідносини – це суспільні відносини, що виникають та здійснюються (виникають, змінюються чи припиняються) виключно з підстав та у порядку, передбаченому оперативно-розшуковим законодавством.

Вважаємо, що до суб'єктного складу учасників таких правовідносин не можна відносити розроблюваних осіб або ж «об'єкт оперативно-розшукового заходу». Останній термін використовується у Наказі ЦУ СБ України № 383 від 23.12.2020 року «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю», в якому зазначено, що «об'єктом оперативно-розшукового, контррозвідувального чи розвідувального заходу» є «фізична або юридична особа, стосовно якої здійснюється оперативно-розшукова, контррозвідувальна чи розвідувальна діяльність за наявності підстав, передбачених чинним законодавством України» [7]. В цьому контексті чітко вбачається відсутність взаємного зв'язку між особами,

які проводять відповідний захід та об'єктом розробки. Усвідомлення чи припущення щодо можливої розробки та проведення відповідних негласних заходів, чи навіть, інформованість розроблюваних осіб про них, не створюють взаємних прав та обов'язків, хоча, звісно, впливають на поведінку один одного. У подальшому відносини з цього приводу можуть перейти в інші, наприклад, у кримінальні процесуальні (в разі притягнення до кримінальної відповідальності розроблюваної особи або осіб, які незаконно проводили такі заходи) або цивільно-правові (щодо відшкодування завданої такими діями шкоди) тощо.

Що ж стосується питань правосуб'єктності, то тут можна звернути увагу на те, що в управлінні завжди є конкретна особа, яка уповноважена та відповідає за посадою та функціональними обов'язками за виконання певних дій чи прийняття рішення (координація під час взаємодії, надання відповіді, видання наказу, винесення постанови тощо). Отже, суб'єктами таких відносин виступають саме такі особи, тобто ті, що безпосередньо беруть участь у здійсненні оперативно-розшукових заходів чи прийнятті відповідних рішень.

Звертаючи ще раз увагу на правове регулювання оперативно-розшукової діяльності, слід зазначити наступне. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» [8], який набув чинності 27 березня 1992 року, на цей час має понад 50 редакцій серед яких майже половина припадає на останні 10 років. Він є основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини в сфері ОРД, але далеко не єдиним. Відповідно до ст. 3 цього Закону нормативно-правову основу, крім, звичайно, Конституції України, складає ще низка законодавчих актів та міжнародно-правових угод і договорів, учасником яких є Україна [8]. Також слід враховувати вимоги законодавства щодо обмеження доступу до окремих видів інформації. Так, відповідно до ст. 8 Закону України «Про державну таємницю» до державної таємниці віднесена інформація у сфері державної безпеки та охорони правопорядку, що пов'язана із здійсненням ОРД, наприклад, про засоби, зміст, плани, організацію, фінансування та матеріально-технічне забезпечення, форми, методи і результати такої діяльності [9]. Отже, суттєву частину відносин, особливо тих, що пов'язані із негласною роботою та заходами, врегульовано підзаконними нормативно-правовими актами, що відносяться до інформації з обмеженим доступом. Такі вимоги законодавця цілком логічні та необхідні, з огляду специфіки ОРД. Однак «утаємненість» ОРД іноді породжує некоректне тлумачення окремих дій та процесів, що відбуваються в сфері протидії злочинності, особливо в публічній площині та окремих медіа.

Крім вказаного, слід звернути увагу на те, що ОРД потребує застосування специфічних заходів або дій, наприклад, для дезінформації протидіючої сторони, або вчинення дій, що дозволяють виявити дійсні наміри або приховати власні дії та факти, пов'язані із вирішенням конкретних завдань тощо. Ці заходи по суті є створенням «штучної реальності» та прихованим впливом на протидіючу сторону. Такі різнопланові види діяльності охопити правовими нормами не тільки неможливо, а й не бажано з точки зору як обмеження «творчості» в роботі, так і можливості витоку інформації, що може завадити ефективності таких заходів або ж стати інструментарієм у неправомірних цілях. Ці питання вже неодноразово ставали предметом дослідження науковців через призму морально-етичних норм та принципів. Вважаємо, що законодавче закріплення чітких принципів та їх впровадження у практичну діяльність є цілком достатнім для створення орієнтирів ОРД, що будуть мінімізувати прояви зловживання чи правопорушення з боку співробітників та залучених до такої діяльності осіб. Однією із останніх вітчизняних наукових робіт у цьому напрямку можна назвати монографію О.В. Кириченко та В.В. Хмеленка,

що присвячена питанням принципів оперативно-розшукового запобігання злочинам [10]. Отже, правове вирішення таких питань знаходиться у закріпленні відповідних принципів та приписів у нормативно-правових актах, що регулюють відносини у сфері забезпечення безпеки, правопорядку та протидії злочинності. В цьому контексті заслугове на увагу вже вказаний Закон України «Про розвідку» [2], в якому практично відсутні принципи розвідувальної діяльності. Можна припустити, що прогалина в цьому сенсі викликана недоліками юридичної техніки під час законотворчого процесу, або ж це навмисні дії законодавця, котрі є реакцією на виклики міжнародного протистояння та процеси, що супроводжують глобалізацію. Вважаємо, що розширення такої практики на негласні форми, методи та засоби роботи уповноважених суб'єктів може викликати негативні тенденції в правозастосуванні та дотриманні основоположних прав та свобод, а також призвести до дисбалансу «приватних та публічних інтересів» під час забезпечення правопорядку та безпеки.

Пристаючи до аналізу організаційних аспектів відносин в сфері ОРД, також можна помітити різноплановість підходів до їх розуміння. Так, у період закладення теоретичних підвалин оперативно-розшукової діяльності як науки, Лукашов В.А., розглядаючи ОРД як складну динамічну систему, виокремлював кілька специфічних форм відносин: управлінські (пов'язані із внутрішньо-організаційною діяльністю державних установ), міжгалузеві (виникають в межах оперативно-розшукового законодавства між різними оперативно-розшуковими підрозділами), функціонально-управлінські (надання взаємодопомоги між лінійними і функціональними структурами), оперативно-тактичні (виникають під час підготовки та проведення оперативно-розшукових заходів) [11].

Зважаючи на різноманітність форм та методів ОРД, вважаємо за необхідне розглянути їх під кутом зору щодо цілеспрямованої поведінки їх учасників та характеру взаємного впливу. При цьому окремо слід зазначити, що за суб'єктним складом та характером взаємодії організаційні аспекти відносин в сфері ОРД є значно ширшими за оперативно-розшукові правовідносини, оскільки включають всі форми впливу один на одного, в тому числі прихований. Тобто до кола учасників належать і розроблювані особи та їх оточення чи інші особи, які можуть чинити вплив на інших учасників чи певні процеси з метою уникнення відповідальності чи приховування злочинної діяльності.

Термінологію, що буде використана у цьому контексті, візьмемо із напрацювань в галузі управління, а також наших попередніх розробок щодо взаємодії окремих суб'єктів у сфері суспільних відносин, пов'язаних із протидією організованій злочинності. Категоріями, якими будемо оперувати є наступні: співробітництво («взаємодія, при якій спільна узгоджена діяльність істотно збільшує цінність результату для всіх учасників відповідно до їх очікувань»), опозиція (або протистояння чи конфлікт, «гра з нульовою сумою», тобто «стан взаємодії, у якому досягнення результату одним виключає результативність для іншого»), суперництво (або конкуренція, тобто «взаємодія, при якій досягнення результату одним, зменшує цінність результату для іншого чи інших, але не виключає її») [12, с. 31; 13].

З огляду вказаного зазначимо, що учасники таких відносин впливають на поведінку один одного, створюючи певні уявлення або переконання, чи спонукаючи до певних дій або ж, навпаки, утримання від них. Також необхідно окремо звернути увагу на функціональний та особистісний рівні міжособистісних відносин в сфері ОРД. Перший пов'язаний із виконанням конкретних завдань, що визначені законодавством чи пов'язані виключно із функціями ОРД, а другий стосується особистісних рис учасників (потреб, інтересів, світогляду тощо), та має вплив на характер та тривалість взаємовідносин. Цілком можна

припустити, що саме особистісний рівень є визначальним для якісного довготривалого співробітництва в сфері ОРД. Але на цьому рівні також можуть виникати й негативні тенденції та ситуації, що пов'язані із особистими мотивами, тобто коли особисте ставлення стає визначальним для обрання певної поведінки у професійній сфері. Особисті мотиви (наприклад заздрість, помста тощо) призводять не тільки до зловживання правами чи можливостями під час відповідних взаємовідносин, а й до створення штучної конфліктної ситуації з надмірною цінністю результату (перш за все міжособистісного конфлікту, а не цілком природної опозиції в межах протидії злочинності чи спробах приховати злочинну діяльність), що з більшою вірогідністю може мати тяжкі наслідки.

Враховуючи специфіку ОРД можна припустити, що в більшості випадків діапазон взаємовідносин може варіюватися в залежності від ситуації (її перебігу), і іноді складно дати чітку характеристику відносинам, тобто визначити, наприклад, чого більше співробітництва чи суперництва, або в якій саме момент опозиція перетворилася у співробітництво або суперництво чи навпаки. Так, наприклад, протистояння правоохоронним органам чи їх співробітникам окремих членів злочинної групи на певному етапі може перетворитися у співпрацю, або ж відбутися навпаки в разі їх дворушництва чи навмисного дезінформування з метою уникнути відповідальності. Так само і співпраця між собою окремих правоохоронних органів чи підрозділів із співробітництва може перетворитися у суперництво чи навіть опозицію. Такі випадки, на жаль, є непоодинокими у практиці діяльності правоохоронних органів.

Не вдаючись до моделювання та деталізації конкретних можливих ситуацій, зауважимо, що кожен з цих видів взаємодії має свої особливості, тобто закономірності перебігу, типові моделі поведінки (стратегії), заходи впливу один на одного тощо. Більш детально ці аспекти вже неодноразово було відображено в роботах, присвячених соціальному управлінню, психології, теорії ігор, а також було використано у науково-практичних дослідженнях з криміналістики чи теорії оперативно-розшукової діяльності. В цьому контексті звернемо увагу на те, що з практичної сторони труднощі виникають не стільки через нерозуміння багатоманітності таких особливостей, скільки із вчасності їх розпізнання та ідентифікації, визначення моменту, причин та умов їх трансформації. Тільки адекватна оцінка поточної ситуації та розпізнання дій та намірів учасників відносин, дає змогу здійснити коректний вплив з прогнозованим результатом, тобто обрати належні засоби та методи впливу на середовище, поведінку учасників та зміну власної з метою формування більш сприятливих відносин та умов для вирішення поставлених завдань. Якщо міркувати з позиції співробітників, що здійснюють

ОРД, йдеться не тільки про обрання певних, напрацьованих наукою та практикою заходів та інструментів (тактичних дій, прийомів, комбінацій тощо), а й про особистісну компетентність та здатність до оцінки поточної ситуації та швидкої адаптації в разі її зміни. В цьому сенсі може виникнути питання меж такого впливу чи адаптації. Відповідь на них знаходиться у загальних (загальноприйнятих) цінностях та принципах відповідної діяльності, що так чи інакше відображено в Конституції України та чинному законодавстві. Так, наприклад, у кримінальному праві передбачено, що виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття кримінально протиправної діяльності організованої групи чи злочинної організації, відноситься до обставин, що виключають кримінальну протиправність діяння, проте застосування цієї норми має своє чіткі умови та межі [14]. Також у ч. 16 ст. 9 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» передбачено категоричну заборону застосування з метою одержання інформації технічних засобів, психотропних, хімічних та інших речовини, які пригнічують волю або завдають шкоди здоров'ю людей та навколишньому середовищу [8]. В цьому контексті слід зазначити, що дотримання вимог та принципів законодавства залежить не тільки від їх визначення у нормативно-правових актах (декларуванні) чи навіть від наявності та дієвості правових механізмів їх реалізації, а, передусім, від осіб, які залучені до такої діяльності, від їх свідомого та вольового вибору поведінки в конкретній життєвій ситуації. Отже, певною мірою питання дотримання таких цінностей і принципів під час формування відносин в ОРД знаходяться в площині професійної підготовки та виховання співробітників оперативно-розшукових підрозділів в дусі поваги до основоположних прав та свобод, відданості обраній справі та стійких особистісних морально-етичних орієнтирів. Чинниками, що створюють підґрунтя для формування особистісних морально-етичних якостей людини взагалі, та співробітників правоохоронних органів зокрема, знаходяться в різних сферах життєдіяльності і вже неодноразово були предметом міркувань та досліджень. Однозначні відповіді тут фактично не можливі, проте більш глибоке розуміння правових та організаційних аспектів відносин в сфері ОРД дає можливість обрати належні засоби та методи для вирішення практичних завдань протидії злочинності. Вчасне розпізнання характеру конкретних взаємовідносин з точки зору цілеспрямованої поведінки їх учасників у поєднанні із розумінням придатних для кожного виду відносин інструментів та способів прогнозованого впливу, дозволяє не тільки досягати професійних завдань, а й створювати сприятливі умови для формування правомірної поведінки та стійких комфортних відносин у професії та поза нею.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 26.12.2024)
2. Про розвідку: Закон України від 17 вересня 2020 р. № 912-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/912-20#Text> (дата звернення 26.12.2024)
3. Тополевський Р.Б., Федіна Н.В. Теорія держави і права: навч. посібник. Львів, 2020. 268 с.
4. Теорія держави та права: навч. посіб. /Є.В. Білозоров та ін.; за заг. ред. С.Д. Гусарева, О.Д. Тихомирова. Київ, 2017. 320 с.
5. Кримінальний процес: підруч. у 2-х ч. Ч. 1. /О.П. Бойко та ін.; кер. авт. кол. О.Ф. Кобзар. Дніпро, 2017. 337 с.
6. Кримінальний процес: підручник. Ч. 1. /Р.І. Благута та ін.; за заг. ред. А.Я. Хитри, Р.М. Шехавцова, В.В. Луцика. Львів, 2019. 532 с.
7. Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю: Наказ ЦУ СБ України № 383 від 23 грудня 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0052-21#Text> (дата звернення 26.12.2024)
8. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лютого 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text> (дата звернення 26.12.2024)
9. Про державну таємницю: Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3855-12#Text> (дата звернення 26.12.2024)
10. Кириченко О.В., Хмеленко В.В. Принципи оперативно-розшукового запобігання злочинам. Монографія. Київ, 2020. 160 с.

11. Лукашов В.А. Вступ до курсу «Оперативно-розшукова діяльність органів внутрішніх справ». Київ, 1976.
12. Сучасні питання протидії організованій злочинності в Україні та за кордоном: монографія /Ю.М. Крамаренко, О.С. Скок, Т.В. Шевченко, В.Г. Хашев). Дніпро, 2022. 216 с.
13. Kramarenko Y. Organized crime as a social system: characteristics and trends. *Philosophy, Economics and Law Review*. 2021. Vol. 1 (1). P. 104–116.
14. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 26.12.2024)